

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka

Odsjek: Komunikologija/žurnalistika

Predmet: Filozofija medija

Predmetni nastavnik: Prof. dr Fahira Fejzić-Čengić

**FILOZOFIJA I SVJESNOST U BUDUĆNOSTI –
KIBORZI I UMJETNA INTELIGENCIJA U IŠČEKIVANJU BESMRTNOSTI**

Studenti: Kerim Sefer, Emina Šahin

Sarajevo, Maj 2021.

UVOD

Tehnologija ne može postojati bez ljudske interakcije; da bi ispunio zahtjeve, stroj, kao jedan od najkorisnijih alata, treba ljudsku komandu. Budući da ljudi nisu neumorni poput računara, pojavio se koncept stvaranja nečega što bi moglo zamijeniti čovjeka, tj. olakšati mu posao, a sama umjetna inteligencija omogućena je tehnološkim napretkom. Kako je napredovala tehnologija, tako napreduje i potreba za računarima koji zamjenjuju ljude u svakodnevnom životu.

Umjetna inteligencija - AI (Artificial Intelligence) izraz je koji je skovao John McCarthy prije nekoliko godina, a od tada je njegova popularnost eksponencijalno rasla. Prvi put je nastao 1965. godine, a sada je popularniji nego ikad. Sami koncept umjetne inteligencije je kompleksan. Svaka osoba koja zapravo analizira pojam umjetne inteligencije smatra da je to zamjena za određene dužnosti koje mu olakšavaju život. Ova studija pozitivno utječe na to što poboljšava naše razumijevanje ljudske inteligencije i olakšava primjenu informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

“Umjetna inteligencija propituje jednu od konačnih zagonetki. Kako je moguće da spor, maleni mozak, biološki ili elektronički, može percipirati, razumjeti i predviđati svijet, te manipulirati svijetom mnogo većim i mnogo kompleksnijim nego što je on? Kako da izgradimo nešto s takvim svojstvima? Ta su pitanja teška, ali, za razliku od putovanja brzinom većom od brzine svjetlosti ili antigravitacijskog uređaja, istraživač na području umjetne inteligencije ima čvrste dokaze da je zadatak moguće ostvariti. Sve što trebamo učiniti je pogledati u zrcalo da bismo vidjeli primjer inteligentnog sustava” (Norvi, Russell, 3:1995).

Featherstone i Burrows dodaju ono ključno za naše razmatranje svjesnosti, umjetne inteligencije: „moguća prestrujavanja društvenog života i kulture nisu jedino što nas zanima...nego i utjecaj tih promjena na tijelo. Razvoj tehnologije upućuje na mogućnosti post-tjelesnih i post-ljudskih oblika egzistencije. Ako razvoj tehnologije uključuje i proces protezanja tijela i tjelesnih funkcija koji bi nam trebao omogućiti učinkovitiju kontrolu nad okolinom, on nudi i konačnu mogućnost izmještanja materijalnog tijela iz sužanjstva njegovog neposrednog življenog prostora.“ (Featherstone, M; Burrows, R.,14:2002). Zbog nemogućnosti obuhvatanja ciljeva kojima je usmjerena, još uvijek ne postoji jedinstvena

definicija umjetne inteligencije. Jedan cilj je stvaranje inteligentnih mašina, dok je drugi učenje o inteligenciji.

Pozitivne i negativne strane umjetne inteligencije

Učenje o umjetnoj inteligenciji razvojem ekspertnih sistema ima pozitivnu stranu jer je usredotočeno na proučavanje u pokušaju da bolje razumije ljude i olakša ljudsku komunikaciju sa mašinom. Gdje je granica, koji su parametri koji će se pokazati kada je mašina superiornija, a čovjek nezamjenjiv? Ovo je vječna dvojba koja muči širu naučnu javnost kao i moderne istraživače. Jer, u razvoju umjetne inteligencije postoje i neslaganja oko toga kojim putem treba ići istraživanje. Neki tvrde da se umjetna inteligencija ne bi trebala natjecati s ljudima, već se razvijati kako bi bolje zadovoljila zahtjeve koji joj se postavljaju. S druge strane, neki naučnici vjeruju da računar može biti potpuno inteligentan; potreban mu je samo inteligentni upravljački softver.

Govoreći o nedostacima, možemo spomenuti aspekte kao što su nezaposlenost, visoki troškovi, i nepoticanje kreativnosti. Budući da mašinama nedostaju moralne i emocionalne vrijednosti, valjani sudovi o tome što je ispravno ili pogrešno ne mogu se donijeti efikasno. Što se tiče sposobnosti o kreativnosti, istina je da mašine mogu pomoći u stvaranju i dizajniranju, međutim, oni se ne mogu podudarati sa snagom razmišljanja u ljudskom mozgu, niti sa originalnošću prisutnom u kreativnom umu. Posljednjih godina napredak umjetne inteligencije sve više traži inspiraciju iz stvarnih situacija, a temeljni cilj umjetne inteligencije nije stvaranje globalnog robota koji može rješavati probleme, već obavljanje funkcija umjesto ljudi.

Prelazak u 22. stoljeće

Umjetna inteligencija već mijenja svijet i postavlja važna pitanja za društvo, ekonomiju i upravljanje. Kada je riječ o budućnosti umjetne inteligencije ona je fascinantnija nego ikad. Postoje naučnici koji kažu da su roboti budućnost i u potpunosti repliciraju ljude. Budućnost nam donosi neizbježno korištenje umjetne inteligencije kao pomoć i podršku u različitim oblicima ljudske djelatnosti. Iz primjera koje možemo vidjeti u svijetu, vidljivo je da se u razvoj umjetne inteligencije ulaže sve više resursa što doprinosi većoj uključenosti umjetne inteligencije u naše svakodnevne poslove. Prema nekim teoretičarima, umjetna inteligencija jednog će dana vladati zemljom. Drugi idu još dalje, tvrdeći da će, na primjer, umjetna inteligencija dovesti do izumiranja čovječanstva.

Kaku zaključuje, pesimistično, da je predviđanje prijelaza u dvadeset i drugo stoljeće još uvijek težak zadatak, ali ne zbog nekih ograničenja u ljudskoj misli ili metoda filozofiranja o budućnosti. Pitanje nije samo velika i sve veća brzina promjena, već i neravnomjeran razvoj društva i ljudske psihologije, kao i nagli skokovi u razvoju znanosti i tehnologije koje je teško pratiti, posebno kada je u pitanju humanističko razumijevanje posljedice "brže nauke". Međutim, jedno je sigurno da umjetna inteligencija napreduje brže nego ikad i niko ne može sa sigurnošću reći gdje će biti krajnja dostignuća ove tehnologije ili kakve će implikacije imati na ljudsko razumijevanje i funkcioniranje društva.

Filozofija u kontekstu tehnologije

Filozofija je konceptualna, a ne činjenična disciplina, kaže to William James Earle u knjizi **Uvod u filozofiju** (Earle, 12:1992). Važno je i zapažanje ovog filozofa, koji je dao doprinos u razumijevanju egzistencijalizma i fenomenologije, gdje kaže da je činjenica o svijetu ustanovljena putem posmatranja. Povezivanje činjenice sa posmatranjem ovog autora vodi i prema uspostavljanju veze između pojma i koncepta. Jer, ukoliko je filozofija konceptualna disciplina, onda se oslanja na važnost suštine pojma. Činjenice se znaju, pojmovi razumiju (Earle, 12:1992), te je stoga ovaj autor objasnio da čovjek najprije valja znati činjenice; koristiti ih, povezivati i tako tražiti uzročno-posljedične veze i tek onda razumjeti pojmove, poput, naprimjer, pojma otkrića. Potrebno je poznavati činjenice vezane za *Homo erectus* i njegovo otkriće vatre, da bi se potom razumio pojam otkrića i njegov koncept, o kojem Earle govori.

Filozofija se u jednom kontekstu bavi i pitanjem bitka, suštinskom i početnom tačkom svakog narednog promišljanja o čovjeku i onome što ga okružuje. Zasiurno je da se nikada neće moći sa besprijekornom tačnošću utvrditi odgovor na pitanje postojanja, svrhe; biti bivanja, no svejedno će filozofija i dalje poticati mislioce da tragaju za odgovorima; bili oni nama prihvatljivi, osjetno bliski nekoj našoj istini ili intuiciji koja nas ka njoj vodi. U tom cjelokupnom procesu u kojem se nastoji doći do odgovora, čovjek posmatra i interpretira stvarnost u kojoj se zatiče. To dalje znači da je svjestan i *panta rei* postavke svojih promišljanja. Sve doista teče i to je možda jedina neizbježna i nekontrolirana ideja na koju čovjek ne može utjecati. Prihativši realnost takvu kakva jeste; u svojoj nužno kretajućoj putanji, dolazi se i do spoznaje da čovjek mijenja; i sebe i druge. U takvom odnosu, mijenjanje se utjelovljuje kroz proces evolucije živućeg svijeta, pa kasnije i ideja koje će utjecati na sveukupnu interpretaciju svijeta u kojem danas živimo; sve promjene, glad,

epidemije i rat o kojima govori Juval Noa Harrari u knjizi „Homo deus: kratka historija sutrašnjice“, nužno nas vode ka onome što živimo danas; brzinu, donekle površnost, instant realnost ali i razvoj, kojeg se postavlja na drugu, suprotstavljenu stranu. Iz generacije u generaciju ljudska bića molila su se svim bogovima, anđelima i svecima, i izumila su nebrojena oruđa, ustanove i društvene sisteme – ali gladovanje, bolest i sukobi nisu prestajali da ih kose na milione (Harrari, 1:2015). Ukoliko su sve ove krize pogadale čovječanstvo i iznova obnavljale pitanje bitka, i njegovih pojava oblika, dotle je svijet nužno morao tražiti i rješenja, olakšice i načine na koje valja završiti krize i njima ovladati. I u takvom poretku stvari, dešava se da se, polako ali sasvim sigurno razvija tehnologija koja je opet, svoje postanke tražila u tehnikama, što stoji za promišljanje i bujanje ideja u mislima čovjeka. U savremenom dobu, čovjek i dalje postavlja pitanja na koja često nema odgovor, a koja ipak pokazuju šta je to što u vremenu dobija veći, a šta manji značaj. U 21. stoljeću, tehnologija je, očigledno, dobila veliki, ako ne i najveći značaj u svim društvenim odnosima. Ukoliko pretpostavimo da će budućnost uveliko ovisiti o prirodi tehnologije; trenutne i onih novih koje će doći ili su već na pragu dolaska, onda je nepotrebno i gotovo apsurdno davati superlativna značenja ovom fenomenu jer već sada, zna se, postaje dio čovjeka, a čovjek dio nje. Kada se to kaže, misli se najprije na razvoj jednog sasvim drugačijeg bivanja; onog virtuelnog. Tako će, nadati je se, ideje o virtuelnom bitku biti hibridno postavljene naspram vijekovima postavljanog pitanja: ko smo mi? Tu bi moglo doći i do podjele na tradicionalno i novo shvatanje svijeta u kojem čovjek o svemu razmišlja.

Ukoliko je čovjek sva svoja znanja i saznanja utkao u tehnološka otkrića, sasvim je onda jasno kako će se sve češće oslanjati na ono što će olakšavati i dalje uproštavati njegov život. A jednom kada se to desi, čovjek će nadići sam sebe; jednostavno će biti spreman nestati iz bivajućeg a pojaviti će se u onome što se zamišlja kao nova vrsta bitka; gotovo nematerijalna, ne duhovna ali sveprisutna negdje u prostoru i vremenu. I dalje će čovjek, nesvjesno afirmirati *panta rei*, no taj će koncept imati drugačije poimanje jednom kada tehnologija usisa jedinku u svoj svijet. Sve što je čovjek mogao zamisliti, to sada polako ostvaruje i dovodi u koncept realnosti. Pitanje hoće li se uspjeti izmjestiti iz materije u neku virtuelnu stvarnost, nije više samo pretpostavka naučno-fantastičnih ideja, već i filozofskih razmišljanja koja doživljavaju evoluciju poput i same ideje, pojma i činjenice.

Čak se danas i umjetnost, koja stoji negdje između filozofski postavljenog i realnog svijeta, pita šta će se desiti sa čovjekom i gdje će biti za, naprimjer stotinu godina? Za primjer može poslužiti filmska umjetnost koja je, kroz vrijeme svog postanka, od prvog uratka braće

Lumiere iz 1895. godine do danas postavljala pitanja ne bi li otkrila ili potaknula ideju da se rasprši i počne djelovati. Iako je film od tada do danas ponudio brojna ostvarenja koja su utkala nove motive i koncepte shvatanja realnosti i virtuelnog, a danas i kiberprostora, valja izdvojiti film *Lucy* iz 2014. godine koji se bazira na činjenici da čovjek, od svih evolutivnih faza do danas ipak koristi samo 10% kapaciteta svog mozga, te postavlja pitanje šta bi se desilo kada bi „otključao“ svih 100%? Odgovori nisu jasni, ali daju naznake da bi kiberprostor mogao postati nova vrsta realnosti. Kako? Opet je to pitanje kojim se sada filozofija nastoji pozabaviti. Nesumnjivo je da je tehnologija svjesnost budućnosti i da se u takvoj postavci prepoznaje i njena potreba isto koliko i pošast današnjice, ali i sutrašnjice o kojoj jezgrovito piše Juval Noa Harrari.

Tehnologija kao oružje

George Orwell je u svojoj knjizi „1984“ govorio o distopijskoj postavci modernog svijeta, no, vjerovatno nije mogao znati da će taj, tada shvaćen kao privid distopijskog u realnom postati možda najakuratniji i najdosljedniji model funkcioniranja savremenog doba. U kontekstu spomenute knjige, može se naslutiti da je tehnologija gotovo najmoćnije oružje koje i tvori i uništava, što se posebno vidi u principu da nas „Veliki brat posmatra“. Otvara se još jedno savremeno pitanje: ko ili šta danas preuzima ulogu Velikog brata? Je li to tehnologija koja vodi čovjeka u svoje kanale, putanje i neke nove stvarnosti? Je li to možda čovjek kao njen upravitelj? Ko god ili šta god preuzelo njegovu ulogu, treba kazati kako je ta uloga u najdinamičnijem vremenu uloga dominacije i moći, a ta dva faktora tvore oružje koje privremeno može biti uništivo. Privremeno jer sada i tehnologija, na žalost ili radost čovječanstva doživljava svoje regeneracijske procese koji su do sada bili karakteristični za ljudska bića (čovjekova koža, krv, dlake, podnose procese stalne obnove) te se sada razmišlja o tome kako bi tehnološki svijet mogao biti samodovoljan, baš poput ideje da roboti sa vještačkom inteligencijom u jednom trenutku mogu razviti svoje modele ponašanja i funkcioniranja u svijetu koji njima pripada a koji već sada ima vrlo napredne načine obnavljanja i preživljavanja u sudaru sa onim što je manje napredno i što ne teži ka napretku.

Zaključak

Umjetna inteligencija je danas popularna tema u tehnološkom i naučnom svijetu te bez sumnje donosi mnoštvo dobrih ideja i pomoći u svakodnevni život, te je bitno da se pobrinemo da se njena moć upotrebljava za opće dobro. U filozofskim krugovima tokom posljednjih decenija vodile su se rasprave o tome da li je moguće svesti ljudski um na mašinu koja može ne samo da oponaša već i da vještački stvara? Kako umjetna inteligencija napreduje, postaje jasno da neće moći samo zamijeniti ljudski rad, već će moći razmišljati i djelovati poput njega. Neki autori tvrde da će čak i prevazići čovjekovo djelovanje; to je upitna pretpostavka, ali će sigurno nadmašiti ljude u određenim domenama. Za nju možemo reći da istovremeno predstavlja izazov čije granice čovječanstvo nikada ne može u potpunosti shvatiti. Algoritmi koji mogu nadgledati i obrađivati velike količine podataka i donositi zaključke na osnovu obrazaca u podacima spremni su da revolucioniraju društvo.

Summary

Artificial intelligence is a popular topic in the technological and scientific world today and undoubtedly brings a lot of good ideas and help into everyday life and it is important to make sure that its power is used for the common good. In philosophical circles during the last decades, there have been debates about whether it is possible to reduce the human mind to a machine that can not only imitate but also artificially create. As artificial intelligence progresses, it becomes clear that it will not only be able to replace human work, but will be able to think and act like it. Some authors claim that it will even surpass human action; it is a questionable assumption, but it will certainly surpass people in certain domains. We can say that at the same time it represents a challenge whose limits humanity can never fully understand. Algorithms that can monitor and process large amounts of data and draw conclusions based on patterns in the data are ready to revolutionize society.

Literatura

1. Nenad Vertovšek, *Filozofija i svjesnost u budućnosti – kiborzi i umjetna inteligencija u iščekivanju besmrtnosti*, 2020.
2. Featherstone, Mike; Roger Burrows (ur.), *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.
3. Yuval Noah Harari, *21 lekcija za 21. stoljeće*, Fokus, Zagreb, 2018.
4. Yuval Noah Harari, *Homo Deus*, Fokus, Zagreb, 2017.
5. Michio Kaku, *Fizika budućnosti*, MATE d.o.o., Zagreb, 2011.
6. Earle, William James, *Uvod u Filozofiju*, New York, 1992.
7. George, Orwell, *1984*. Alfa, Zagreb, 2008.
8. Russell S. i Norvig P. *Artificial intelligence: a modern approach*, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1995.